

המדיניות הכלכלית

ח"כ בנימין נתניהו
שר האוצר לשעבר

לאזרחים ולממשלה הרקיעה שחקים. התכנית הכלכלית נולדה לא רק במטרה לחלץ את ישראל מן המשבר המיידני. היא נועדה ליצור מהפך, שירפא את כלכלת ישראל מן הרעות החולות, שדרדרו את המשק ומנעו מישראל את יכולת התחרות עם מדינות אחרות, שהשיגו אותה בשני העשורים האחרונים. בניגוד לדעה

הרווחת, הבעיה הכלכלית לא התמצתה בהתנפצות בועת ההיי-טק ובהידרדרות המצב הביטחוני בשנים 2000-2003. ישראל נשארה מאחור עוד קודם לכן, כיוון שכלכלתה נשארה מונופוליסטית וביורוקרטית, רוויה במיסים ובקצבאות, בעוד שמדינות אחרות הנהיגו רפורמות להגברת התחרות בכלכלותיהן.

בשעה שכלכלות אלו התייעלו, הורידו מיסים ומשכו משקיעים ויוזמים, ישראל העלתה מיסים, חילקה קצבאות ללא הבחנה והפכה לשיאנית העולם בימי שבייתה לעובד. התוצאה הייתה מיתון עמוק, אבטלה מתרחבת וירידה ברמת החיים של אזרחי ישראל.

השמן והרזה

בניסיון לתאר את מצבנו במשק הגלובלי, השוויתי את כלכלת העולם לחיילים בטירונות המתחרים זוגות זוגות במה שמכונה "מסע פילים": בכל זוג יושב המגור הפרטי היצרני, שאמור לשאת את שניהם לקו הגמר. המגור הפרטי הוא זה שמייצר את עיקר הערך המוסף בכלכלה, והוא מייצר את הצמיחה ואת מקומות העבודה, ואילו המגור הציבורי אחראי לתחומים חשובים ביותר כמו ביטחון, חינוך ורווחה. במגור הציבורי משרתים אנשים מוכשרים ומסורים, אך עם חלוף השנים הלכה והתרחבה מצבת כוח האדם של מגור זה מעבר לנדרש, והשתרשו בו חוסר יעילות, בזבוז ושירות לקוי לאזרח. במקרה שלנו, המגור הציבורי המנופח ("השמן") הגיע לממדים מבהילים של כ-55% מן התל"ג, בעוד שהמגור הפרטי ("הרזה") הלך והתכווץ. אם מגמה זו הייתה נמשכת, כלכלת ישראל הייתה קורסת. בתחילת 2003 היינו כפסע מקריסה כלכלית.

המסקנה המתבקשת הייתה ברורה: צורך דחוף לצמצם את המגור הציבורי ולחזק את המגור הפרטי. זו תמצית המדיניות שהנהגנו. במקביל, הפחתנו את הוצאות הממשלה ואת שיעורי המס, צעדים שבהם החל קודמי בתפקיד, שאותם הרחבנו ואף הוספנו עליהם: עודדנו ישראלים לעבור מקצבאות לעבודה, תוך הוצאת עובדים זרים, הפרטנו חברות ממשלתיות ובנקים, והנהגנו רפורמות שפותחות מונופולים קשיחים לתחרות, ובראשן הרפורמות בנמלים והרפורמה הצפויה בשוק ההון. כמו כן הנהגנו רפורמה חדשנית, שהצילה את קרנות הפנסיה הוותיקות של ההסתדרות מהתמוטטות והסירה איום גדול ליציבות העתידית של המשק.

תוצאות הרפורמות

רפורמות מהותיות אלה משנות לחיוב את פני המשק הישראלי. בחלקן יש משום פריצת דרך עולמית. מטרתן להגדיל תחרות

במלאות שנתיים לכהונתי כשר האוצר ולאחר שהצלחנו לבלום את ההידרדרות במשק הישראלי, העזנו להציב למשק הישראלי חזון ויעדים ארוכי טווח. המטרה המרכזית שסימנו הייתה להציב את ישראל בעשירייה הפותחת של הכלכלה העולמית בתוך כ-10 עד 15 שנים, ולא להסתפק במקומו הנוכחי בין כלכלות העולם.

אוכלוסיית העולם מתחלקת לשלוש קבוצות: כ-5 מיליארד בני אדם חיים ב"מדינות המישור" עם הכנסה לנפש של עד 7,500 דולר לשנה, כ-300 מיליון נפש (כולל אזרחי ישראל) חיים ב"מדינות המדרון" עם הכנסה לנפש בינונית, וכ-800 מיליון חיים ב"מדינות הפסגה" עם הכנסה לנפש של 27,000 דולר ויותר. מדד ההכנסה לנפש, יותר מכל מדד כלכלי אחר, משקף את מצבם הכלכלי והחברתי של אזרחי המדינות, ובמידה רבה הוא מקפל בתוכו את רמת חייהם ושירותי הרווחה הניתנים להם.

מדינות קטנות, כמו אירלנד וסינגפור, שרק לפני 15 שנים היו ממוקמות מאחורינו ברשימת ההכנסה לנפש, הנהיגו רפורמות של שוק חופשי, השיגו אותנו והדביקו כלכלות ענקיות כמו בריטניה ויפן. מדינות שוק "חופשי" אלה מחקו כמעט כליל את העוני מתוכן והפכו לכלכלות מובילות. הן הפנימו את העובדה, שבכלכלה הגלובלית רק כלכלה חופשית תצליח. כפי שאמר בפשטות לי קוואן יו, ראש ממשלת סינגפור, בהסבירו מדוע פנתה סינגפור לכלכלת שוק: "הקומוניזם קרס, והכלכלה המעורבת נכשלה. מה עוד נשאר?"

אין שום סיבה שישראל לא תשיג תוצאה דומה. גם בכוחנו לטפס במהירות במעלה הרשימה ולהגיע לפסגת הכלכלה העולמית. המפתח טמון בשילוב היכולות והכישרונות הגדולים הטמונים בעמנו עם מדיניות של כלכלה חופשית, שתיתן מרחב פעילות חדש לכוחות היצירה, המקוריות וההמצאה של עם ישראל.

אנו מבורכים בעם מוכשר, עם "ראש הממציא לנו פטנטים" חדשות לבקרים: יזמים מלידה, עובדים מסורים, יוצאי תרבויות שונות המתחברים בקלות לנעשה בחלקי העולם השונים. כך התברכנו בריכוז מרשים של מהנדסי היי-טק ששמש הולך לפניהם, מדענים, טכנאים ורופאים המסוגלים להמציא ולייצר מוצרי ידע, מקור העושר החדש במאה העשרים ואחת. אך כפי שהוכיחה הקריסה הכלכלית בגוש הסובייטי, אין די באוכלוסייה משכילה להבטחת צמיחה ושגשוג. התנאי הנוסף וההכרחי הוא החופש הכלכלי, כלומר, כלכלה פתוחה ותחרותית שמעודדת יזמות, השקעות ועבודה. זה המרכיב שהיה חסר בכלכלת ישראל, וזה השינוי הגדול שהתכנית הכלכלית שהצגנו והרפורמות שמומשו באות לחולל. כדי שישראל תעפיל לצמרת הכלכלות בעולם, עליה לדבוק במדיניות הנוכחית שמוכיחה את יכולתה להביא צמיחה ותעסוקה, רווחה ושגשוג לכלל אזרחי ישראל.

מה נעשה עד בה?

התכנית להבראתה של כלכלת ישראל נכנסה לפעולה ביוני 2003, שלושה חודשים לאחר כינון הממשלה החדשה. המשק נמצא אז במשבר עמוק ביותר: התוצר הלאומי התכווץ במשך שנתיים רצופות, האבטלה גאתה, השכר ירד, הבורסה צנחה והריבית

הצמיחה והורדת שיעורי המס (מס על הכנסה, קנייה, חברות, מע"מ ועוד) הגדילו את תקבולי המס. הדבר אפשר לממשלה כבר בתקציב 2005 לעזור לאוכלוסיות נזקקות, בין השאר לקשישים (בהחזרת קצבאות הזקנה), לילדים (בהנהגת מפעלי הזנה) ולחולים (בהגדלת סל התרופות).

אין סתירה בין כלכלה נכונה לבין חברה חזקה. להיפך, הן משלימות זו את זו. המדיניות הקודמת של מתן קצבאות ללא אבחנה, למי שיכול לעבוד ולמי שאינו יכול לעבוד, התגלתה כקטלנית הן מבחינה כלכלית והן מבחינה חברתית. הרחבת הקצבאות גררה העלאות מיסים, שכיווצו או מוטטו מפעלים רבים. כתוצאה מכך נפלטו עוד ישראלים למעגל המובטלים מקבלי הקצבאות, מה שהביא להעלאת מיסים נוספת, וחוזר חלילה. מדיניות הקצבאות והעלאת מיסים יצרה מעגל קסמים הרסני, שרק הנציח והרחיב את העוני. המדיניות הכלכלית החדשה היא גם המדיניות החברתית הנכונה. היא מעודדת היפרדות משיטת הקצבאות, כיוון שהיא מכירה בכך, שהציאה מהעוני מחייבת יציאה לעבודה: ככל שיש במשפחה יותר מפרנסים, יש בה פחות עוני. התכנית שהפעלנו מפחיתה מיסים, כי זה התמריץ הראשון והחשוב ביותר להשגת צמיחה. ככל שהכלכלה צומחת, היא מייצרת מקומות עבודה חדשים. וככל שיש יותר תעסוקה במגזר הפרטי, יש בידי הממשלה יותר תקבולי מס לדאוג לאלה שאינם מסוגלים לעבוד.

תחבורה מהירה לקירוב ופיתוח הפריפריה

למדיניות הכלכלית יש צד חברתי נוסף. העוני בארץ מרוכז בעיקר בפריפריה, בגליל ובנגב. במידה רבה, העובדה שבמדינה קטנה כישראל קיים מושג הנקרא "פריפריה", היא אבסורד בפני

ולחזויל מחירים, צעד כלכלי-חברתי חשוב מאין כמותו, ממנו נהנות בראש ובראשונה השכבות החלשות. ומעל לכול, הרפורמות חיוניות להצלחה בתחרות העולמית שבה אנו מצויים.

ואמנם, תוצאות הרפורמות לא איחרו לבוא. המשק חזר לצמוח והגיע עד לשיעור צמיחה של 4.2%, האבטלה יורדת ל-9.8% והתעסוקה מתרחבת, השכר הממוצע עולה ב-2.7%, שוק ההון הגיע לשיא של כל הזמנים, ועלות גיוס ההון של הממשלה ירדה לאחת הרמות הנמוכות מאז ומעולם.

ירידת הריביות הורגשה על-ידי כל אזרח במחירים הנמוכים ביותר בתולדות המדינה של משכנתאות, אוברדרפט, הלוואות וכו'. בכל התחומים הללו עלו התוצאות על התחזיות, שרבים פקפקו בהן. מדיניות זו זכתה לשבחים של הקהילה הכלכלית הבינלאומית, ושל סוכנויות דירוג האשראי שדירגו כלפי מעלה את הערכותיהם לגבי המשק הישראלי. שיפור זה מוזיל את מחיר האשראי של ישראל, ולא פחות חשוב – הוא מעודד משקיעים בינלאומיים ומקומיים להשקיע יותר בארץ ולפתח יותר מקומות עבודה. העמידה ביעדי התכנית הכלכלית אפשרה לנו לקבל ערבויות פיננסיות מממשלת ארה"ב, שסייעו לנו בייצוב המשק ובהגדלת האמון בכלכלת ישראל. יחד עם זאת יש לציין, שערבויות אלה ניתנו בהדרגה, וקבלתן הייתה מותנית בביצוע דקדקני של הרפורמות.

מהפכה כלכלית חברתית

למדיניות הכלכלית היו מטרות חברתיות ברורות: לעודד את מי שיכול לעבוד לצאת לעבודה ולעזור למי שאינו יכול לעבוד. ואכן, מתחילת יישום התכנית השתלבו כ-100,000 ישראלים במקומות עבודה חדשים שנוצרו ובאלה שהתפנו מיציאת עובדים זרים.

וגם הביטחון תלוי בה לאורך זמן. ראינו כיצד הכוח הצבאי השני בעוצמתו בעולם, הצבא האדום הסובייטי, התפורר כתוצאה ישירה מהתפוררותה הכלכלית של ברית-המועצות. כלכלה חופשית וחדשנית היא תנאי הכרחי לקיום צבא חזק ומודרני. נקיטת המדיניות הכלכלית החדשה אפשרה הקצאתם של מיליארדי שקלים לבניית גדר הביטחון, דבר שסייע להוריד בצורה חדה את מפלס הטרור ונתן זחיפה נוספת לצמיחה הכלכלית. הביטחון תורם לכלכלה, והכלכלה תורמת לביטחון. מובן מאליו, שאם וכאשר נגיע להסכמי שלום יציבים עם כל שכנינו, יתרום הדבר תרומה נוספת לצמיחת המשק – בתנאי שנמשיך ונתמיד במדיניות של כלכלה חופשית. שלום בפני עצמו, ללא מדיניות כלכלית נכונה, לא יביא את הישועה הכלכלית.

הצורך בהתמדה

התפנית החיובית בכלכלת ישראל אסור שתהיה זמנית. כדי לעקור את העוני והאבטלה אחת ולתמיד, חייבת ישראל לדבוק בעקביות ובהתמדה במדיניות הכלכלית הנכונה. גם אם הדבר כרוך בקשיים, גם אם יגרום להרעה זמנית במדדי העוני בגלל תקופת המעבר וההסתגלות של קבוצות מסוימות לתרבות עבודה, אין לנו ברירה אלא להתמיד במדיניות זו ולעבור את השלב הקשה, שרום כבר מצוי מאחורינו. התוצאות החיוביות של המפנה הכלכלי והצמיחה המתחדשת כבר השפיעו לטובה על חייהן של רבבות משפחות שהשתלבו במעגל העבודה, ושל אחרות ששיפחו את מעמדן הכלכלי. רק אם נתמיד במדיניות הכלכלית הנוכחית, יגיעו פירות הצמיחה לכל חלקי הארץ ולכל חלקי העם. רק כך נביא לצמצום העוני, בדיוק כפי שקרה במדינות אחרות שהנהיגו רפורמות שוק. ישראל יכולה להגיע לפסגת המדינות המובילות בהכנסה לנפש. תוצאות המדיניות הכלכלית בשנתיים האחרונות מעידות על כך, שאנו מסוגלים להשיג יעד זה, ולהפוך את המשבר ממנו נחלצנו לנחלת העבר אליו לא נשוב עוד.

(המאמר נכתב בעת כהונתו של נתניהו כשר האוצר)

עצמו. את האבסורד הזה אנו מתכוונים לבטל על-ידי סלילת רשת תחבורה מהירה של כבישים ורכבות לנגב ולגליל, כולל סלילת קו רכבת שיחבר סוף סוף את הנגב ואילת למרכז הארץ. צעדים אלה ילכו ברפורמות בקרקעות ובנהלי התכנון, על מנת לספק קרקע זמינה וזולה לבנייה בצפון ובדרום. כשזוגות צעירים יוכלו לרכוש בית צמוד קרקע בגליל ובנגב, ולנסוע במשך פחות משעה למרכזי התעסוקה הגדולים, ישתנה המצב הכלכלי, החברתי והדמוגרפי

באזורים אלה עד לבלי הכר.

בנוסף, אנו מתכננים מיזמים תיירותיים גדולים באזורים אלה. באזור אילת, ואחר-כך צפונה יותר, יוקם אתר בינלאומי לתיירות המשלב בידור, הימורים ומלונות. ואילו באזור הכנרת יוקם אתר מיוחד בקנה מידה עולמי למשיכת תיירים מקהילות האוונגליסטים במדינות שונות, צימר שמונה היום יותר מ-100 מיליון איש, רובם בעלי הכנסה גבוהה. מיזמים אלו יספקו פרנסה ותעסוקה קבועה לרבבות ישראלים בצפון ובדרום. כלכלה בריאה חיונית לקיום כל מרכיבי החיים הלאומיים שלנו,

